

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ В
НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Мінченко Дар'я Анатоліївна

*кандидатка юридичних наук, магістерка Лондонського університету Queen Mary,
адвокатка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія», начальник відділу міжнародних зв'язків*

**ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ ЯК ІНДИКАТОР ПРАВОВОЇ ЗРІЛОСТІ ДЕРЖАВИ:
ДОСВІД УКРАЇНИ**

Виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) є одним із ключових механізмів забезпечення верховенства права в державах – учасниках Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Згідно зі статтею 46 Конвенції, держави зобов'язані виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [1], що відображає фундаментальний принцип *pacta sunt servanda* та водночас формує уніфікований простір захисту прав людини в межах Ради Європи. Для кожної держави-учасниці Конвенції ця вимога має подвійний характер: вона виступає як міжнародно-правовим зобов'язанням, так і мірилом внутрішньої спроможності правової системи відповідати сучасним європейським стандартам прав людини.

Цей процес особливо показовий для України, яка, з одного боку, тривалий час залишалася серед лідерів за кількістю скарг до ЄСПЛ, а з іншого – продемонструвала значний прогрес у реформуванні правових механізмів і поступовому усуненні системних проблем.

З огляду на це особливої уваги набуває питання того, наскільки ефективно Україна інтегрує практику ЄСПЛ у національну правову систему. Інституційні засади такого процесу закріплено в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року, яким визначено механізм здійснення заходів індивідуального та загального характеру, роль Міністерства юстиції, обов'язковість практики ЄСПЛ для судів та координацію державних органів у сфері імплементації рішень [7]. Саме узгодженість цих механізмів і їх здатність забезпечити усунення порушення не лише у конкретній справі, але й системно, визначає рівень правової зрілості держави.

Ефективним інструментом реагування ЄСПЛ на виявлені в державі системні та структурні недоліки є ухвалення так званих пілотних рішень. Такі рішення покладають на державу-відповідача обов'язок ужити комплексних заходів, спрямованих на усунення першопричин порушень, що мають масовий характер. Йдеться, зокрема, про необхідність запровадження дієвих засобів юридичного захисту шляхом внесення змін до національного законодавства, удосконалення роботи органів державної влади, реформування процедур добору кадрів чи корекції судової та адміністративної практики [12].

Аналіз статистики виконання рішень ЄСПЛ Україною засвідчує суттєве зростання ефективності цього процесу за весь період участі України в Конвенції. За офіційними даними Міністерства юстиції України, станом на 15 серпня 2025 року, Комітет міністрів Ради Європи припинив нагляд за 1 429 рішеннями ЄСПЛ у справах проти України, що становить більшу частину всіх рішень, ухвалених проти держави з моменту її приєднання до Конвенції

у 1997 році. Крім того, завдяки усуненню структурних причин порушень та повному виконанню необхідних заходів загального характеру, з контролю було знято 136 рішень у «керівних справах», які традиційно означали наявність системних проблем у правовій системі України. Слід окремо зазначити, що у 2017–2025 роках ЄСПЛ відхилив вимоги заявників до України на суму понад 60 мільярдів євро (понад 99,9 % від заявлених сум), що свідчить про зростання довіри до правової системи України та підвищення якості захисту прав людини на внутрішньому рівні [13].

Значну роль у цьому процесі відіграли конкретні рішення Суду, які стали каталізаторами важливих змін у національному законодавстві та адміністративній практиці. Так, у справі «Селигененко та інші проти України» (Заяви № 24919/16 та № 28658/16) ЄСПЛ встановив порушення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб, зумовлене прив'язкою права голосу до реєстрації місця проживання, що призвело до ухвалення змін, які надали ВПО можливість голосувати на місцевих виборах фактично за місцем проживання [2]. У справі «Стецов проти України» (Заява № 5170/15) Суд визнав непропорційними необмежені у часі заборони на виїзд боржників за кордон, що стало підставою для оновлення відповідних положень Закону України «Про виконавче провадження» та впровадження індивідуалізованого та судово-контрольованого підходу [3]. Рішення у справі «М.К. проти України» (Заява № 24867/13) щодо розголошення інформації про ВІЛ-статус спричинило реформування внутрішніх медичних протоколів та посилення конфіденційності медичних даних [4]. Нарешті, справа «Наталія Михайленко проти України» (заява № 49069/11), яка протягом багатьох років перебувала під наглядом Комітету Міністрів, призвела до оновлення механізмів поновлення цивільної дієздатності та утвердження принципу поваги до гідності осіб із психосоціальною інвалідністю у законодавстві України [5].

Динаміка змін у виконанні рішень ЄСПЛ в Україні виявляється не лише у відповідях на окремі рішення Суду, але й у впровадженні довгострокових державних стратегій, спрямованих на усунення системних порушень. Важливим кроком стало ухвалення у 2021 році Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації, що охоплює заходи, пов'язані з рішеннями у справах «Каверзін проти України», «Афанасьєв проти України», «Белоусов проти України» та інших, де ЄСПЛ систематично фіксував катування та жорстоке поводження [8]. У 2022 році була затверджена Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, прийнята за наслідком ухвалення Судом «пілотного» рішення у справі «Сукачов проти України», у якому ЄСПЛ дійшов висновку про наявність в Україні тривалої системної проблеми неналежних умов тримання осіб під вартою та відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту [9]. Впровадження цих стратегій отримало позитивну оцінку Комітету Міністрів Ради Європи, який у 2023 році вперше з 2005 року почав припиняти нагляд за окремими індивідуальними справами щодо жорстокого поводження з боку правоохоронних органів [6].

Таким чином, виконання рішень ЄСПЛ постає не лише як юридичний обов'язок, але й як важливий критерій правової зрілості держави. Уміння своєчасно та ефективно реагувати на встановлені порушення, усувати їх першопричини та забезпечувати сталість реформ свідчить про спроможність держави дотримуватися стандартів демократичного врядування та верховенства права. У контексті євроінтеграції України цей процес є не просто технічною частиною міжнародних зобов'язань, але й маркером відповідності Копенгагенським критеріям та доказом того, що держава здатна інтегрувати європейські стандарти прав людини як внутрішній принцип розвитку.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що протягом останнього десятиліття Україна демонструє стабільний прогрес у виконанні рішень Європейського суду з прав людини. Цей прогрес свідчить про зміцнення правової ідентичності держави, її здатність будувати ефективну систему захисту прав людини та відповідально виконувати міжнародні зобов'язання. Відтак виконання рішень ЄСПЛ постає як важливий індикатор не лише стану правової системи, а й того, наскільки Україна просунулася на шляху до утвердження європейських цінностей та стандартів прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. European Court of Human Rights. Case of Selygenenko and Others v. Ukraine (Application no. 24919/14). 2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216061>
3. European Court of Human Rights. Case of Stetsov v. Ukraine (Application no. 5170/15). 2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-213644>
4. European Court of Human Rights. Case of M.K. v. Ukraine (Application no. 6829/11). 2019.
5. European Court of Human Rights. Case of Natalia Mikhaylenko v. Ukraine (Application no. 49069/11). 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119975>
6. Council of Europe. Resolution CM/ResDH(2025)267. Execution of the judgments of the European Court of Human Rights – Twenty-two cases against Ukraine (Application No. 41216/13). 17.09.2025. URL: <https://search.coe.int/cm/eng?i=091259488028747d>
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
8. Про схвалення Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2021 р. № 1344-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1344-2021-%D1%80#Text>
9. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text>
10. Committee of Ministers of the Council of Europe. Annual Report on the Supervision of the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Strasbourg, 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/execution/annual-report-2024>
11. Council of Europe. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Ukraine: Country Factsheet 2025. URL: <https://rm.coe.int/ukraine-eng/4880291b07>
12. Мінченко Д. А. Види заходів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 4. С. 596. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.92>
13. Міністерство юстиції України. Як Україна посилює захист прав людини на прикладі виконання рішень ЄСПЛ. 21.08.2025. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/yak-ukraina-posilyue-zahist-prav-lyudini-na-prikladi-vikonannya-rishen-espl>

Ключові слова: міжнародне право, судовий захист, Європейська конвенція, виконання рішень, захист прав людини, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Key words: international law, judicial protection, European Convention, enforcement of judgments, human rights protection, European Court of Human Rights (ECHR).

КАЧУРІНЕР В.Л.

Міжнародно-правова практика звільнення військовополонених.....116

Секція № 5

Міжнародні регіональні механізми захисту прав людини

СТОЙКО О.М.

Рішення ЄСПЛ щодо порушень прав людини у ході російсько-української війни.....120

ПРОЦЕНКО І.М.

Сучасна позиція Ради ООН з прав людини щодо односторонніх примусових заходів (на прикладі доповіді Спеціального доповідача).....122

КУЗЬМА В.Ю.

Компенсаційний механізм захисту жертв російської агресії в рамках Ради Європи: елементи та реалізація.....125

ПЛОТНІКОВА М.В.

Діяльність Ради Європи у створенні компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих збройною агресією РФ.....127

МІЩЕНКО І.В.

До питання перегляду постанов у справах про порушення митних правил у разі встановлення ЄСПЛ порушення міжнародних зобов'язань України.....131

РАЗДОРЖНИЙ Г.Ю.

Міграційна криза в Європейському Союзі : проблеми та перспективи вирішення.....133

Секція № 6

Захист прав найбільш вразливих груп населення

СІНЬОВА Л.М.

Щодо надання одноразової грошової допомоги учням перших класів в 2025 році.....135

МАНУЇЛОВА К.В.

Забезпечення рівності для груп із особливими потребами в умовах надзвичайних ситуацій.....137

TAYLOR A.V.

A few thoughts on the barriers to women's legal empowerment in islamic states.....140

ЖАКУН М.Ю.

Репатріація депортованих дітей у міжнародному праві: від нюрнберзької доктрини до гаазьких механізмів.....142

Секція № 7

Імплементація норм міжнародного права прав людини в національне законодавство України

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ як індикатор правової зрілості держави: досвід України.....147